

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.101
у Київському столичному університеті
імені Бориса Грінченка
доктору педагогічних наук, професору,
професору кафедри дошкільної освіти
Факультету педагогічної освіти
Тетяні ПОНОМАРЕНКО

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

ГАВРИШ НАТАЛІЇ ВАСИЛІВНИ про дисертацію

СТАДНІЙЧУК МАРІЇ АНАТОЛІЇВНИ на тему

**«РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ТРЕТЬОГО РОКУ
ЖИТТЯ ЗАСОБОМ ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ»,**

що подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01

Освіта/Педагогіка за спеціальністю 012 Дошкільна освіта

Актуальність обраної теми дослідження та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Дослідження, виконане М.А. Стаднійчук, присвячено актуальній для сучасної дошкільної педагогіки проблемі розвитку творчих здібностей дітей третього року життя засобом художньо-педагогічного спілкування. Обрана тема відповідає науковим уявленням про значущість раннього дитинства як сенситивного періоду становлення творчої активності дитини, а також узгоджується з пріоритетами оновлення змісту дошкільної освіти, зорієнтованої на особистісний розвиток, емоційно-ціннісну взаємодію та педагогіку партнерства.

Актуальне дослідження за обраною дисертанткою темою виконано відповідно до плану наукової діяльності кафедри дошкільної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка «Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до психолого-педагогічного супроводу розвитку дітей раннього віку» (державний реєстраційний номер 0121U113725).

Структура дисертаційної роботи. Дисертація структурована традиційно, науково доцільно і композиційно чітко; текст складається з трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Наприкінці кожного розділу подано висновки, що відповідають тексту дисертації, а також загальні висновки, що цілком відтворюють результати проведеного дослідження. Логічно відображає послідовність викладу матеріалу, містить теоретичну та емпіричну частини дослідження. Додатки містять допоміжний матеріал, що надає повноти сприйняттю дисертації.

Загальний обсяг дисертації становить 303 сторінок (із них 154 сторінок основного тексту), що відповідає чинним вимогам до дисертації доктора філософії. Роботу ілюстровано 21 таблицею, 30 рисунками та 2 формулами. Список використаних джерел нараховує 210 найменувань (із них 52 – іноземними мовами) та 13 додатків на 117 сторінках.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. В роботі чітко окреслено наявні суперечності в

Відгук
отримано 20.01.2020
Голова спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.101
Тетяна Пономаренко Т.О.

педагогічному супроводі розвитку творчих здібностей дітей третього року. Зміст дисертації відповідає назві, яка визначає межі її проблемного поля та розкриває основні аспекти теми дослідження. Чітко і коректно визначено її об'єкт, предмет, відповідні їм мету та завдання, які цілком відповідають особливостям дослідження такого рівня. Авторкою застосовано комплекс взаємодоповнюючих методів наукового пошуку, визначено й використано достатню джерельну базу. Аргументованими є методологічний апарат й теоретичні засади дослідження, описані у вступі до дисертації. Загалом дисертація характеризується логічною структурою, намаганням дотримуватися наукового стилю викладу та опертям на психолого-педагогічні положення, що мають значення для досліджуваної проблематики. Також для представленого М. Стаднійчук рукопису дисертації характерні цільність і цілісність, адже елементи наукового апарату проходять червоною лінією крізь всю роботу. Вражає кількість іншомовних джерел, опрацьованих дослідницею (52), що робить зроблені нею висновки ще більш переконливими.

Зазначаємо абсолютну зреалізованість завдань дослідження.

Представлена робота виконана на високому науково-методичному рівні, а сформульовані в дисертації положення, висновки і рекомендації є теоретично обґрунтованими й експериментально підтвердженими.

У *першому розділі* дисертації авторці вдалося в цілому досить чітко і виважено розкрити теоретико-методологічні позиції дослідження (наукові підходи, принципи, теорії тощо), що склали міцне підґрунтя проведеного теоретичного та експериментального дослідження. Враховано положення конструктивістської парадигми дошкільної освіти, що робить результати дослідження такими, що відповідають цінностям гуманістичним сучасної освіти.

Аналіз методологічних засад дослідження дав змогу здійснити не лише термінологічний аналіз понять, а й надати характеристику методологічних підходів (філософського, культурологічного, психологічного, діяльнісного, нейрофізіологічного, комунікативного та технологічного), комплексне застосування яких забезпечило глибше розуміння різних аспектів досліджуваної проблеми, загальнопедагогічних та специфічних принципів.

Вивчення об'єкта та предмета дослідження з різних наукових позицій дозволило уточнити сутність поняття «творчі здібності» стосовно дітей третього року життя, яке визначено як задатки, що набули розвитку під впливом спеціально створених умов та як сукупність властивостей, якостей, що виражаються в мотивах, уявленнях, діях, стимулюють активність дитини у предметному середовищі, сприяють переходу від маніпулятивних дій з предметами до перетворювальних, супроводжуються емоційно позитивним стабільним станом й призводять до нових відкриттів дитиною звичних предметів.

Ретельне теоретичне і практичне вивчення проблеми дало змогу Марії Анатоліївні Стаднійчук сформулювати провідну ідею дослідження, що ґрунтується на положеннях про важливість націленого художньо-педагогічного спілкування як засобу розвитку творчих здібностей дітей.

Визначена на основі вивчення теоретичних джерел сукупність умов розвитку творчих здібностей дітей третього року життя переконливо

обґрунтована, а чітка авторська позиція засвідчує глибоке занурення у суть досліджуваної проблеми. Детально розкрито особливості емоційно зорієнтованого, багатоканального, спрямованого на пробудження інтересу до творчості за допомогою різноманітних засобів художньо-педагогічного спілкування з дітьми третього року життя як форми освітньої взаємодії дорослих з дітьми.

Представлені у *другому розділі* дисертації критеріально-діагностичний апарат, програма, та результати констатувального експерименту і зроблені авторкою висновки є цільними та переконливими. Авторкою окреслено емоційний та діяльнісний критерії, показники та рівні (сатіальний (належний, достатній), латентний (прихований, здатний до прояву) та ювенільний (незрілий, нерозвинений) розвитку творчих здібностей дітей третього року життя. В експериментальній роботі було задіяно групи раннього віку двадцяти одного ЗДО дев'яти областей України. Програма констатувального експерименту передбачала також вивчення готовності педагогів груп раннього віку до реалізації авторської технологічної моделі, проведено анкетування вихователів, проаналізовано календарно-тематичні плани, методичне забезпечення освітнього процесу груп раннього віку.

У *третьому розділі* презентовано хід і результати апробації технології розвитку творчих здібностей дітей третього року життя засобом художньо-педагогічного спілкування, що відбувалося послідовно на таких етапах, як-то: концептуально цільовий, змістовий; процесуальний. Подано систематизовані в тематичні блоки (названі авторкою кластерами). Процесуальний аспект розробленої М.Стаднійчук технології представлено матеріалами для здійснення художньо-педагогічного спілкування у різних формах і видах художньо-творчої взаємодії педагогів з дітьми. Узагальнення, зроблені дисертанткою, оригінальність та багатоаспектність свідчать на користь їх систематизації та поширення в практику роботи закладів дошкільної освіти. Цінним є те, що зміст розроблених авторкою кластерів орієнтовано на активне включення малюків у творчий процес.

Відзначаємо ретельність проведеної перевірки ефективності проведеного дослідження. Для аналізу результатів дослідження здійснено порівняння отриманих даних в експериментальній та контрольній групах. Результати верифіковані методами математичної статистики (кореляційний аналіз, кутове перетворення Фішера), що підтверджує ефективність впливу розробленої технології розвитку творчих здібностей дітей раннього віку. Проведені обчислення підтвердили достовірність отриманих результатів та засвідчили підвищення рівнів прояву творчих здібностей малюків в експериментальних групах.

Про результативність проведеної дисертанткою роботи свідчать дев'ятнадцять довідок із закладів дошкільної освіти, використання статистичних методів дослідження, що забезпечують достовірність і надійність результатів дисертації. Загальні висновки чітко скорельовано зі змістом сформульованих у вступі завдань і є достатньо обґрунтованими. Виклад матеріалу в запропонованому дослідженні послідовний, має науковий характер та прикладне значення. Відзначимо ґрунтовні додатки, що поглиблюють і увиразнюють уявлення про цілісне дослідження.

Оцінювання повизни й достовірності дослідження.

Безперечно, одержані М. Стаднійчук результати дослідження відрізняються науковою повизною, а авторські розробки, ефективність яких експериментально підтверджена, є оригінальними та сучасними. У роботі простежується прагнення автора до теоретичного осмислення феноменів дитячої творчості, зокрема творчих здібностей, й художньо-педагогічного спілкування, а також до пошуку ефективних педагогічних засобів їх реалізації у практиці роботи з дітьми раннього віку. Теоретичні і практичні висновки, методичні рекомендації – достовірні, що підтверджується в процесі наукового дослідження комплексом теоретичних та емпіричних методів, статистичними даними експерименту, узгодженістю з відповідними положеннями законодавчих і нормативних документів.

Основні положення дисертації апробовано на трьох міжнародних та чотири всеукраїнських науково-практичних конференціях, а також численних вебінарах, науково-методичних семінарах, круглих столах всеукраїнського рівня та достатньо висвітлено у наукових та науково-методичних публікаціях дисертантки.

Аналіз публікацій М.А.Стаднійчук засвідчив їхню відповідність (кількісну і якісну) вимогам до оприлюднення результатів дослідження. Зокрема, наукові результати дисертації висвітлено у дев'яти наукових публікаціях, із них чотирьох одноосібних: чотири статті (у співавторстві) у виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 3 публікації (1 у співавторстві), у яких додатково відображені наукові результати дослідження.

Практичне значення отриманих автором результатів полягає у готовності до впровадження в освітній процес закладу дошкільної освіти педагогічної технології розвитку творчих здібностей дітей третього року життя засобом художньо-педагогічного спілкування; створенні відповідного методичного супроводу дітей, педагогів і батьків; методичних розробок змісту різних форм художньо-педагогічного спілкування вихованців з вихователями та батьками.

Дисертацію виконано із дотриманням принципів академічної доброчесності.

Дискусійні положення й зауваження. Позитивно оцінюючи рецензовану дисертацію та відмічаючи високий рівень проведеного автором дослідження, вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження і побажання.

1. У визначенні показників розвитку творчих здібностей дітей раннього віку авторка спирається на такі характеристики, як емоційна чутливість, рухова активність, музично-рухова координація, інтерес до матеріалів та імітаційна діяльність. Зазначимо, що вказані прояви більшою мірою відображають сенсорний, емоційний і психомоторний розвиток дитини, які, безперечно, є необхідною основою творчого становлення, проте не повною мірою репрезентують специфіку творчих здібностей як інтегративного особистісного утворення. Водночас зміст дисертаційного дослідження переконливо засвідчує, що авторка фактично працює саме з передумовами творчого розвитку, що є цілком обґрунтованим для раннього віку, однак передбачає можливість термінологічного уточнення.

2. З огляду на специфіку раннього віку, в контексті обґрунтування поняття «творчі здібності» доцільним видається ширше залучення поняття «творча активність» як характеристики діяльності дитини та базової якості особистості. Розкриття взаємозв'язку між творчою активністю і творчими здібностями дозволило б посилити вікову та теоретичну вмотивованість авторської позиції.

3. На стор. 29 авторка зазначає: «Однозначно, взаємодія генів і середовища – складне питання...». Наведений фрагмент, на нашу думку, опосередковано засвідчує значущість середовищних чинників у розвитку творчих здібностей дитини, що створює підстави для можливого розширення методологічних підходів дослідження за рахунок середовищного підходу. Таке уточнення сприяло б ціліснішому методологічному обґрунтуванню авторської концепції.

4. У роботі виокремлюються дві групи умов: умови реалізації технології та умови розвитку творчих здібностей. Водночас, на нашу думку, потребує більшої чіткості окреслення їх взаємозв'язку, визначення ієрархії та ролі кожної з груп умов у структурі й змісті авторської технології. Таке уточнення сприяло б підвищенню логічної впорядкованості та прозорості авторської моделі.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора філософії». Представлена до захисту дисертаційна робота Марії Анатоліївни Стаднійчук «Розвиток творчих здібностей дітей третього року життя засобом художньо-педагогічного спілкування» є актуальним, завершеним і самостійно виконаним дослідженням, в якому отримані нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, що в сукупності є вагомими для подальшого розвитку дошкільної освіти.

Дисертація є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке відзначається актуальністю, містить наукову новизну, має теоретичне і практичне значення, за змістом, одержаними результатами і оформленням повністю відповідає вимогам пунктів «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів № 341 від 21.03.22, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024), а її автор Стаднійчук Марія Анатоліївна, заслуговує присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Офіційний опонент

Наталія ГАВРИШ,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти

Волинського національного університету імені Лесі Українки

